

VAITELIAISUUSPYYNTÖ POISTETTU

EU/YUTP/EDUSKUNNALLE TIEDOTTAMINEN/Valko-Venäjään kohdistettujen pakotteiden muuttaminen

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Käsittelyssä on ehdotus Valko-Venäjään kohdistuvien henkilö- ja yhteisöpakotteiden laajentamisesta vastauksena maan sisäiseen tilanteeseen. Käsittelyssä on 25 henkilön ja kahden (2) yhteisön listaukset. Pakotelistattavaksi ehdotetaan mm. Valko-Venäjän oikeuslaitoksen edustajia, vankiloiden johtohenkilöitä sekä toimijoita, joiden nähdään syyllistyneen merkittäviin ihmisoikeusrikoksiin ja heikentäneen demokratian tilaa Valko-Venäjällä.

Nyt käsittelyssä olevista pakotteista on määrä päättää 16.12.2024 ulkoasiainneuvostossa. Pakote-esityksiä on käsitelty neuvoston työryhmissä.

EU on kohdistanut pakotteita Valko-Venäjään vuodesta 2004 lähtien. Pakotteita on asetettu vastauksena maan sisäiseen tilanteeseen ja osallisuuteen Venäjän hyökkäyssodassa Ukrainaan. EU on asettanut sekä henkilö- että sektoripakotteita. Tällä hetkellä pakotejärjestelmään on listattu 261 henkilöä ja 37 yhteisöä. Valko-Venäjää koskee myös asevientikielto. Valkovenäläisille lentoyhtiöille on asetettu ylilento-, nousu- ja laskukielto EU:n alueella. Sektoripakotteita laajennettiin ja harmonisoitiin Venäjä-pakotteiden kanssa kesäkuussa 2024 (YUTP 2024/1864). Henkilöpakotteita laajennettiin 5.8.2024 tehdyllä päätöksellä 28 henkilöllä (YUTP) 2024/2116).

Lisäksi Venäjään kohdistetun 14. pakotepaketin (hyväksytty 24.6.2024) yhteydessä kohdistettiin pakotteita ukrainalaislasten pakkosiirtoihin osallistuneisiin henkilöihin Valko-Venäjällä.

Suomen kanta

Suomi tukee ehdotettuja lisälistauksia Valko-Venäjään kohdistuvan pakotejärjestelmän puitteissa.

Suomi tuomitsee jyrkästi Valko-Venäjän hallinnon ihmisoikeusrikkomukset ja kansalaisyhteiskuntaan ja demokraattisiin toimijoihin kohdistamat sortotoimet jotka jatkuvat.

Suomi pitää tärkeänä, että pakotteet ovat vaikuttavia ja uskottavia. Pakotteiden tarkoituksena on vaikuttaa Valko-Venäjän hallintoon mahdollisimman vahvasti mutta kuitenkin siten, että vaikutukset tavallisiin kansalaisiin ja EU:n intresseihin maassa minimoidaan.

Suomi tukee pakotteiden laajentamista asteittain. Suomi kiinnittää huomiota pakotteiden tehokkaaseen toimenpanoon ja pakotteiden kiertämisen estämiseen. Suomi korostaa pakotteiden huolellista valmistelua. Johdonmukaisuuden, suhteellisuuden ja vahvan oikeusperustan on jatkossakin oltava lähtökohta EU:n pakotepolitiikalle.

Pääasiallinen sisältö

Nykyiset EU:n Valko-Venäjään kohdistamat pakotteet perustuvat neuvoston päätökseen 2012/642/YUTP ja asetukseen (EY) N:o 765/2006 niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Pakotelistauksia tarkastellaan säännöllisesti, vähintään 12 kuukauden välein. Pakotteet ovat tällä hetkellä voimassa 28.2.2025 saakka.

Nyt lisälistattavaksi ehdotetaan 25 henkilöä ja kaksi (2) yhteisöä joiden joukossa on mm. Valko-Venäjän oikeuslaitoksen edustajia, vankiloiden johtohenkilöitä sekä toimijoita, joiden nähdään syyllistyneen merkittäviin ihmisoikeusrikkoksiin ja heikentäneen demokratian tilaa Valko-Venäjällä. Neuvoston päätöksen 2012/642/YUTP perusteella pakotteita voidaan kohdistaa jonkin seuraavista kriteereistä täyttävälle henkilölle, yhteisöille tai elimille:

- a) henkilöt, jotka ovat vastuussa vakavista ihmisoikeusloukkauksista tai kansalaisyhteiskuntaan ja demokraattiseen oppositioon kohdistuvista tukahduttamistoimista tai joiden toiminta muulla tavoin heikentää vakavasti demokratiaa tai oikeusvaltioperiaatteen toteutumista Valko-Venäjällä, ja heitä lähellä olevat henkilöt
- b) henkilöt, jotka hyötyvät Lukašenkan hallinnosta tai tukevat sitä;
- c) henkilöt, jotka järjestävät tai ovat osallisina sellaisissa Lukašenkan hallinnon järjestämissä toimissa, joilla helpotetaan
 - i) unionin ulkorajojen laitonta ylittämistä, tai
 - ii) kiellettyjen tavaroiden siirtämistä ja rajoitettujen tavaroiden laitonta siirtämistä, mukaan lukien vaaralliset tavarat, jonkin jäsenvaltion alueelle

Kyseisen pakoteregiimin pakotetyyppejä ovat pakotelistattaviin henkilöihin sovellettava maahantulo- ja kauttakulkukielto EU:n alueella sekä kyseisiin henkilöihin ja yhteisöihin kohdistettu varojen ja taloudellisten resurssien jäädyttäminen. Lisäksi kielletään varojen tai taloudellisten resurssien asettaminen listattujen henkilöiden ja yhteisöjen saataville tai hyödynnettäviksi suoraan tai välillisesti.

Kesäkuussa 2022 Valko-Venäjään kohdistettujen rajoittavien toimenpiteiden perusteita muutettiin koskemaan myös Valko-Venäjän osallisuutta Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainassa.

Neuvoston 15.11.2021 voimaan tulleilla pakotesäädöksillä laajennettiin pakotteiden kohdentamisperusteita, jotta kohdennettuja rajoittavia toimenpiteitä voidaan soveltaa sellaisiin luonnollisiin henkilöihin, oikeushenkilöihin, yhteisöihin tai elimiin, jotka järjestävät tai ovat osallisina sellaisissa Lukašenkan hallinnon järjestämissä toimissa, joilla helpotetaan unionin ulkorajojen laitonta ylittämistä tai kiellettyjen tavaroiden siirtämistä ja rajoitettujen tavaroiden laitonta siirtämistä, mukaan lukien vaaralliset tavarat, jonkin jäsenvaltion alueelle. Lisäksi näillä neuvoston pakotesäädöksillä otettiin käyttöön tiettyjä poikkeuksia kieltoon myöntää vakuutuksia ja jälleenvakuutuksia Valko-Venäjän hallitukselle sekä Valko-Venäjän julkisille elimille ja virastoille.

Valko-Venäjän sisäinen tilanne

Valko-Venäjän nykytilanne ja tulevaisuus on synkkä. Maan kansainvälinen asema on heikko ja riippuvuus Venäjästä on vahva. Lukašenkan hallinto jatkaa ihmisoikeusloukkauksia ja jatkaa sortotoimia hallinnon arvostelijoita ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita kohtaan.

Seuraavat säännönmukaiset presidentinvaalit on määrä pitää 26.1.2025. Lukašenka on ilmoittanut asettuvansa ehdolle presidentinvaaleissa.

Yli 1400 kansalaisjärjestöä on lakkautettu elokuun 2020 jälkeen, ja jäljellä olevien toiminta on erittäin vaikeaa. Riippumaton lehdistö on lakkautettu tai toimii ulkomailta käsin. Poliittisista syistä vangittuja arvioidaan virallisesti olevan yli tuhat, mutta demokraattisten voimien edustajien mukaan todellinen määrä on useita tuhansia. Yli sata poliittista vankia on vapautettu kuluneen vuoden aikana, mutta samalla tehdään uusia vangitsemisia. Kymmeniä tuhansia kansalaisia on tullut pidätetyksi lyhyemmäksi aikaa. Vankien olot ovat hälyttävän huonot, myös lukuisia kuolemantapauksia on raportoitu. Useita ulkomailta olevia oppositiovaikuttajia on tuomittu poissaolevina vankeuteen. Valko-Venäjän edustustoissa ei myönnetä enää passeja ulkomailta asuville valkovenäläisille.

Demokraattisilla voimilla ei ole toimintamahdollisuuksia Valko-Venäjän rajojen sisällä. Hallinnon sortotoimien vuoksi maan demokraattisten voimien edustajat ovat joko paenneet ulkomaille tai heidät on vangittu. Lukašenka ei ole osoittanut halukkuutta aitoon vuoropuheluun demokraattisten voimien tai kansainvälisen yhteisön kanssa. Maanpaossa toimivien demokraattisten voimien tavoitteena on luoda demokraattinen Valko-Venäjä. Demokraattiset voimat ovat perustaneet siirtymäkauden hallituksen (United Transitional Cabinet, UTC).

Lukašenkan hallinto on syksystä 2021 alkaen masinoinut siirtolaisia EU:n alueelle. Tällöin etenkin Puolaan ja Liettuaan ohjattiin pääasiassa Afrikan maista ja Syyriasta lähtöisin olevaa siirtolaista. Vuoden 2024 aikana laittomissa rajanylityksissä on havaittu taas kasvua. Luvun arvioidaan nousevan noin 30 000 vuoden loppuun mennessä, kun vuonna 2023 laittomia rajanylityksiä oli 26 000. Tilanne on kärjistynyt erityisesti Puolan ja Valko-Venäjän rajalla. Puola jatkoi syyskuussa 90 päivällä rajansa puskurivyöhykettä, jolla maahan laittomasti pyrkivien määrää on saatu rajoitettua. Myös Latviassa raja-alueiden valvontaa ja mm. fyysisiä esteitä kehitetään jatkuvasti.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

EU:n asettamia pakotteita koskevat päätökset perustuvat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 29 artiklaan. Tämä on oikeusperustana ehdotukselle, jolla muutetaan päätöstä 2012/642/YUTP.

EU:n asettamia pakotteita koskevien päätösten johdosta tarvittavat toimenpiteet perustuvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 215 artiklaan. Tämä on oikeusperustana ehdotukselle, jolla muutetaan asetusta N:o 765/2006. SEU 29 artiklan nojalla neuvosto tekee päätöksensä yksimielisesti ja SEUT 215 artiklan nojalla määräenemmistöllä. Valtioneuvoston arvion mukaan oikeusperustat on asianmukaisesti valittu.

Kansallinen valmistelu

Asia on saatettu ulkosuhdejaoston kirjalliseen menettelyyn 5.12.2024.

Taloudelliset vaikutukset

Henkilöpakotteiden laajennukset voivat johtaa varojen jäädytyksiin Suomessa.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

UM/EUA-50 Laura Hassinen, 050 306 2280

UM/EUA-50 Sirpa Oksanen, 0295 359 427

UM/OIK-50 Paavo Kotiaho